

Een monument ter herinnering aan Jan Barkman (1922-1990)

Jo Willems

Op een fraaie herfstdag, 5 november 2004, waarin perioden met zonneshijn en regenbuien elkaar afwisselden, kwamen er enkele tientallen mensen bijeen in het Conferentieoord Het Diependaal, gelegen tussen Rijssen en Markelo in Twente. Het gezelschap was op uitnodiging van Staatsbosbeheer hier naar toe gekomen om aanwezig te zijn bij de onthulling van een gedenksteen voor Jan Barkman. Het was immers in dit gebied dat hij in het begin van de jaren '70 zich met succes inzette voor een wijziging in het tracé van de geplande autosnelweg, die thans bekend is onder de naam A1.

Deze snelweg was dwars door de fraaiste Jeneverbesstruwelen van De Borkeld geprojecteerd, die hij al jarenlang met veel enthousiasme en succes bestudeerde, waarbij vooral de zeer grote betekenis ervan voor de fungi was gebleken. Met harde argumenten, waarbij de aantallen plantensoorten werden opgesomd, alsmede soorten die nieuw waren voor de Wetenschap (hij schreef dit woord bij voorkeur met hoofdletter), wendde hij zich in een brief rechtstreeks tot de toenmalige Minister van Verkeer en Waterstaat, ir. Bakker, alsmede tot zijn opvolger, dr. W. Drees jr. Hij pleitte ervoor het tracé enkele honderden meters naar het noorden te verleggen. Dit verzoek werd door de ingenieurs van Rijkswaterstaat op zijn merites beoordeeld en vervolgens ingewilligd, waarmee deze vegetatie en het omringende landschap gered waren.

Dit alles door de actie van één enkele gedreven onderzoeker, die van zichzelf altijd beweerde dat hij steeds had gekozen voor maatschappelijk irrelevant onderzoek!

De vele bezoekers van De Borkeld kunnen nog steeds genieten van een aantrekkelijke vegetatie ter plaatse, zich daarbij niet altijd realiserend dat het lot ervan aan een zeer dun draadje heeft gehangen. Het is daarom een goed idee geweest om de talrijke wandelaars en fietsers die dit gebied bezoeken, op dit feit te wijzen door middel van een grote zwerfkei met tekst.

Per huifkar begaf het gezelschap zich van Het Diependaal naar de plek waar de onthulling zou plaatsvinden. Na enkele toespraken door vertegenwoordigers van Staatsbosbeheer en door Jacques de Smidt kon de weduwe mevr. Riek Barkman, vergezeld van dochter Marijke, de vlag verwijderen die de steen bedekte, waarmee het monument onthuld was. Een eerlijk, niet-protserig monument met een tekst die tot nadenken stemt (Foto 1). De zwerfsteen ligt precies op de plek waar oorspronkelijk de middenberm van de snelweg was geprojecteerd.

Tijdens de bijeenkomst ging Jacques de Smidt uitvoerig in op het ontstaan en verloop van de actie om het tracé van de huidige A1 te verplaatsen op zo'n manier dat de landschappelijke samenhang het minst werd geschaad: "De snelweg kruist nu de Sallandse Heuvelrug op het laagste punt. Met de Friezenberg waar we nu

staan, aan de zuidkant en de Holterberg aan de overkant. Hierdoor is ook de venige natte heide van het Elsenveld gespaard. Een snelweg is altijd een aanslag op het landschap. Maar willen wij met z'n allen toch één, leg hem dan op de minst erge plek, ook al kost het wat en moet je een paar meter omrijden. Dat was een nieuwe denkwijze in die jaren '70".

De gedenksteen ligt op een open plek in de heide, grenzend aan een zandweg en omringd door Jeneverbesstruiken. De steen zal ongetwijfeld menige fietser en wandelaar uitnodigen de tekst erop te lezen, die in het kort de gang van zaken met betrekking tot de A1 in de jaren '70 schetst.

De bocht in de A1 tussen Markelo en Rijssen heeft inmiddels bij de mensen in de omgeving de naam 'de bocht van Barkman' gekregen. Het feit dat er op korte afstand van zijn monument een eoduct of faunapassage over de snelweg gebouwd zal worden, zou aan Jan, als hij nog leefde, vast en zeker een bulderende,

relativerende lach hebben ontlokt.

"Hij moet tot het eind van zijn leven, in 1990, nog vaak het innige gevoel van opluchting en vreugde hebben gehad, dat De Borkeld er nog is. Wetenschap bedreef hij, zei hij mij, niet alleen om de jacht naar kennis, maar ook en eigenlijk op de eerste plaats om de schoonheid", aldus Jacques de Smidt.

Met instemming citeer ik (als een van zijn promovendi) tenslotte Victor Westhoff uit het eerste nummer van Stratiotes, waar hij met betrekking tot Jan Barkman schreef: "Zijn talrijke leerlingen (...) zullen hem altijd dankbaar blijven voor zijn intensieve, vaak onbarmhartig kritische, maar altijd opbouwende en verhelderende begeleiding".

Het is goed dat er thans ergens in de natuur van het Twentse land een monument is dat ons herinnert aan de veldbioloog Jan Barkman, zeker in de huidige tijd waarin vluchtigheid en "snel vergeten" zich tot overlevingsstrategieën voor de moderne mens lijken te hebben ontwikkeld.

Foto 1. De gedenksteen met tekstplaquette.